

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ

29-35-69, 628-37-04
21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24
00-503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29-40-89

BS/426/116/92

**WARUNKI ŻYCIA I SPOSÓB RADZENIA SOBIE
W SYTUACJI KŁOPOTÓW FINANSOWYCH**

Komunikat z badań

Warszawa, grudzień 1992 r.

UWAGA: Przedruk materiałów CBOS w całości lub w części oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone wyłącznie z podaniem źródła.

WARUNKI ŻYCIA I SPOSÓB RADZENIA SOBIE W SYTUACJI KŁOPOTÓW FINANSOWYCH

◆ Deklarowany miesięczny dochód na osobę w rodzinach 39% respondentów jest mniejszy niż 1 mln zł (wg Instytutu Pracy minimum socjalne wynosiło we wrześniu tego roku 1 250 000 zł).

◆ W sytuacji kłopotów finansowych ankietowani najczęściej ograniczają niektóre wydatki lub całkowicie z nich rezygnują. Ograniczenia dotyczą przede wszystkim zakupów żywności oraz odzieży, natomiast rezygnuje się najczęściej z wydatków na kulturę i oświatę.

◆ Postulowane przez respondentów pożądane wysokości najniższego wynagrodzenia i emerytury dwukrotnie przekraczają ich wartości rzeczywiste.

Materialne warunki życia Polaków i preferowane sposoby radzenia sobie z niedostatkiem były jednym z tematów listopadowego sondażu CBOS¹.

Dochody i potrzeby

Najczęściej głównym źródłem utrzymania ankietowanych są dochody z pracy w gospodarce uspołecznionej (32%) lub świadczenia emerytalne i renty (32%).

Deklarowany dochód na jedną osobę w rodzinie w ciągu ostatnich trzech miesięcy wynosił przeciętnie 1 321 500 zł, najwięcej osób podawało jednak kwotę pomiędzy 500 000 a 999 000 zł. (tab. 1).

Tabela 1

Dochód miesięczny na 1 osobę w gospodarstwie domowym respondenta	Odsetek wskazań
Poniżej 500 000 zł	7
500 000 - 999 000 zł	32
1 000 000 - 1 499 000 zł	29
1 500 000 - 1 999 000 zł	15
2 000 000 zł i więcej	17
Średnia - 1 321 500 zł	

¹ Badanie "Sprawy Polski i Polaków" (8) przeprowadzono w dniach 17-19 listopada 1992 r. na 1140-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski.

Z analizy danych społeczno-demograficznych wynika², że najuboższą grupę, w której deklarowane dochody wynoszą mniej niż 500 tys. zł na osobę w rodzinie, stanowią mieszkańcy wsi, badani z regionów wschodniego i południowo-wschodniego. W grupie tej znaleźli się także rolnicy. Jednakże relacje między dochodami a wydatkami rolników kształtują się inaczej niż w przypadku mieszkańców miast. Podawane przez nich kwoty nie mogą zatem w pełni być świadectwem wysokości przychodów, a co za tym idzie wyznacznikiem sytuacji materialnej tych respondentów. Należy także wspomnieć, że rolnicy - jak wskazują inne badania³ - częściej są skłonni do zaniżania wysokości dochodów. Najwyższe dochody najczęściej deklarują mieszkańcy wielkich miast (powyżej 500 tys. ludności), respondenci z regionu południowo-zachodniego, osoby z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza, inteligencja i prywatni przedsiębiorcy.

Wysokość dochodów, od której zależy poziom życia rodziny, wpływa na ocenę kierunku rozwoju sytuacji w kraju. Respondenci uzyskujący wysokie dochody częściej niż inni są skłonni pozytywnie oceniać przemiany w kraju.

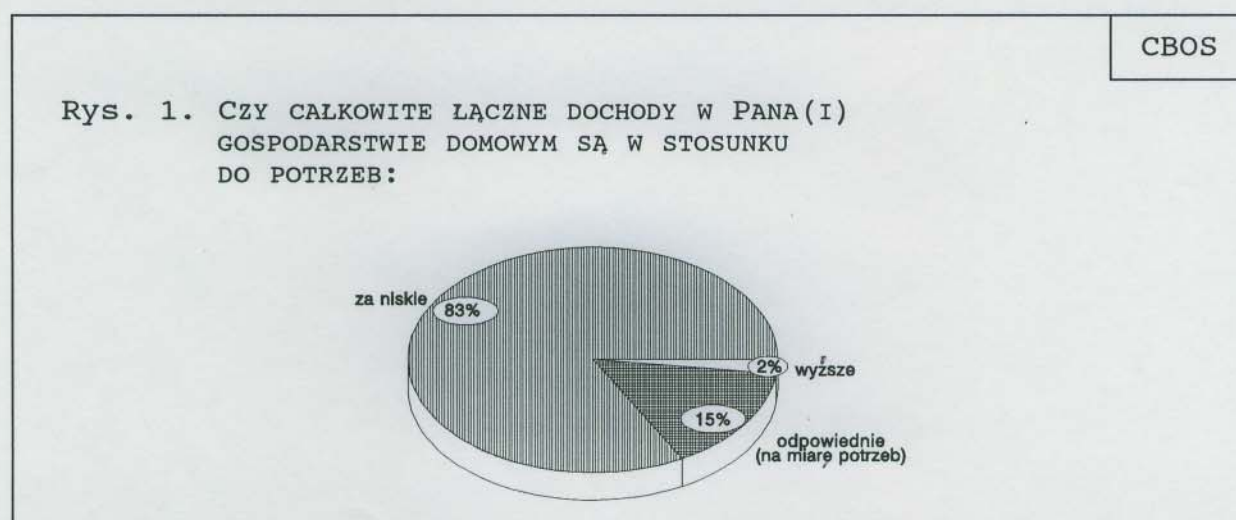
Według Instytutu Pracy minimum socjalne wynosiło ostatnio (dane z września 1992 r.) 1 250 000 zł na osobę w rodzinie czteroosobowej. Wartość ta wzrasta w rodzinach mniejszych, a w przypadku osoby samotnej wynosi ok. 1 500 000 zł. Uzyskane w sondażu dane wskazują, że rodziny 61% respondentów żyją na granicy lub poniżej minimum socjalnego. Należy jednak pamiętać, że są to kwoty deklarowane przez respondentów, a więc istnieje prawdopodobieństwo, że nie są one zgodne z rzeczywistymi dochodami rodzin. Może

² Zob. tabele aneksowe.

³ Badanie "Rolnicy '92" przeprowadzono w dniach 20-29 listopada 1992 r. na ogólnopolskiej próbie kwotowo-losowej gospodarstw rolnych (N=997).

występować tendencja do zaniżania dochodów, czego potwierdzeniem są dane Instytutu Pracy, według których na granicy lub poniżej minimum socjalnego żyje 40% rodzin.

Większość ankietowanych uznała, że całkowite łączne dochody w ich gospodarstwach domowych są za niskie w stosunku do potrzeb (rys. 1).

Ocena relacji dochodów i potrzeb nie zmieniła się w porównaniu z kwietniem br. Dane uzyskane wówczas⁴ i obecnie są niemal identyczne.

Zrozumiałe jest, że najczęściej uważają swe dochody za niewystarczające w stosunku do potrzeb ci respondenci, w rodzinach których dochód na osobę nie przekracza 1 mln zł (94%). Zastanawiające jest jednak, że aż 60% osób spośród uzyskujących najwyższe dochody także uważa, że są one niewystarczające. Wytłumaczeniem może być różnica aspiracji dotyczących pożądanego poziomu życia.

⁴ Badanie "Ekonomiczny wymiar życia codziennego" przeprowadzono w dniach 23 marca - 8 kwietnia 1992 r. na 1823-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców kraju.

Spośród osób deklarujących najniższe dochody na osobę w rodzinie (poniżej 500 tys.) 77% uważa, że warunki materialne ich gospodarstwa domowego są złe, natomiast aż 24% osób z tej grupy ocenia je jako średnie ("ani dobre ani złe"). Nikt nie wybrał kategorii "dobre". Zaskakująca jest ocena warunków materialnych rodziny prezentowana przez respondentów, w rodzinach których dochód na osobę jest równy lub przekracza 2 mln zł. Za dobrą uznało swoją sytuację 30% badanych, za średnią - 47% i aż 23% osób za złą.

Nasuwa się pytanie, gdzie przebiega granica ubóstwa i co ją wyznacza. Na podstawie wyników sondażu można wnioskować, że większe znaczenie dla jej określenia ma ustalenie "punktów odniesienia" branych pod uwagę przez respondenta niż oznaczenie konkretnej kwoty dochodów, od której "zaczyna się" ubóstwo. Ważną rolę odgrywają tu zmienne subiektywne, tzw. subiektywna deprivacja.

Wydatki

Największą część dochodów w rodzinach respondentów pochłaniają wydatki na żywność - średnio 629 700 zł na osobę miesięcznie. Na opał, światło, gaz i inne ogrzewanie wydaje się w polskich rodzinach średnio 200 260 zł na osobę, a za czynsz lub komorne płaci się średnio⁵ 97 070 na osobę miesięcznie.

Wydatki na żywność wznoszą wraz ze wzrostem dochodów i wykształcenia - im wyższe są dochody i wykształcenie respondentów, tym więcej wydaje się na żywność w ich rodzinach.

⁵ Średnia uwzględnia także osoby, które z różnych przyczyn nie płacą czynszu.

Więcej wydatkuje się "na życie" w dużych miastach niż na wsi (2 mln zł lub więcej wydaje na ten cel 35% respondentów zamieszkałych w miastach powyżej 500 tys. ludności, a 19% - spośród mieszkańców wsi).

Najwięcej pieniędzy wydaje się na jedzenie w rodzinach prywatnych przedsiębiorców, kadry kierowniczej i inteligencji oraz uczniów i studentów.

Wydatki na żywność wzrastają również wraz ze wzrostem liczby osób w rodzinie, z zastrzeżeniem, że najwyższą wartość osiągają w rodzinach czteroosobowych.

Najmniej wydają na żywność osoby najstarsze (powyżej 65 roku życia), emeryci i renciści, respondenci z wykształceniem podstawowym oraz mieszkańcy regionu wschodniego.

Powyższe zróżnicowanie potwierdza zarówno dysproporcje między dochodami poszczególnych grup, jak i odmiennosc ich stylu życia, który obejmuje również zwyczaje żywieniowe.

Sposoby postępowania w sytuacji kłopotów finansowych

W sytuacji niedoborów finansowych możliwe jest przyjęcie różnych postaw - aktywnej, polegającej na dążeniu do powiększenia dochodów lub pasywnej, skierowanej na zmniejszenie potrzeb lub oczekiwanie pomocy. Wskazania respondentów dotyczące sposobów radzenia sobie z kłopotami finansowymi przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Jak się postępuje w Pana(i) gospodarstwie domowym, jeśli dochody są za niskie w stosunku do potrzeb lub jeśli zajdzie konieczność nagłych, nieplanowanych, dużych wydatków?	Odsetek odpowiedzi pozytywnych
Ograniczamy wydatki	87
Rezygnujemy całkowicie z wydatków na niektóre cele	71
Zaciągamy pożyczki	38
Sięgamy do oszczędności gotówkowych lub walutowych	19
Otrzymujemy bezzwrotną pomoc od rodziny, krewnych	18
Podejmujemy dodatkowe zajęcia zarobkowe	15
Zwracamy się o pomoc do jakiejś instytucji (opieka społeczna, PCK)	12
Sprzedajemy coś wartościowego z domu	5
Wynajmujemy komuś część lub całość mieszkania/lokalu użytkowego/działki/itp	2
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wskazać każdą z powyższych odpowiedzi.	

Analiza czynnikowa pokazuje, że sposoby radzenia sobie z niedoborami finansowymi grupują się w trzy niezależne od siebie czynniki (tab. 3).

Tabela 3

Sposób postępowania	Czynniki		
	I	II	III
Ograniczenie wydatków Rezygnacja z wydatków	0.82 0.81		
Pomoc rodziny, krewnych Sprzedaż czegoś wartościowego Zaciąganie pożyczek		0.62 0.52 0.51	
Korzystanie z oszczędności Podejmowanie dodatkowej pracy Pomoc instytucji dobroczynnych			0.70 0.59 - 0.55
Procent wyjaśnianej wariancji (łącznie 49%)	19%	17%	14%
Z analizy wyłączono wynajem lokali, z uwagi na małą liczbę wskazań.			

Czynnik pierwszy stanowią działania zmierzające do ograniczenia potrzeb. Czynnik drugi grupuje działania doraźne, których pozytywny efekt może być krótkotrwały. Te dwa czynniki są charakterystyczne dla postawy pasywnej. Trzeci czynnik jest charakterystyczny dla postawy aktywnej. Tworzą go działania skierowane na zwiększenie dochodów rodziny własnymi siłami, bez konieczności uciekania się do pomocy innych, natomiast możliwość zgromadzenia oszczędności i korzystania z nich jest między innymi wynikiem podejmowania dodatkowej pracy.

Uzyskane dane skłaniają do stwierdzenia, że w naszym kraju najpowszechniejszą formą radzenia sobie z niedoborami pieniędzy jest ograniczenie lub rezygnacja z wydatków na niektóre cele, czyli przyjęcie postawy pasywnej. Wysoki odsetek osób, które w trudnej sytuacji finansowej otrzymują pomoc od rodziny lub zaciągają pożyczki potwierdza tę obserwację.

Wobec powszechnej oceny dochodów swoich rodzin jako zbyt niskich w stosunku do potrzeb (83%) zastanawia niewielka liczba osób podejmujących dodatkową pracę w celu powiększenia tych dochodów (dodatkowe zajęcia zarobkowe podejmuje się w rodzinach 15% ankietowanych). Może to być skutkiem zarówno braku możliwości dodatkowego zarobkowania, jak braku odpowiednich wzorów i tradycji.

Dodatkowa praca zarobkowa podejmowana przez respondentów lub członków ich rodzin to najczęściej (27%) świadczenie usług dla ludności, drobna wytwórczość lub chałupnictwo. Spora część dodatkowo zarobkujących pracuje w rolnictwie lub ogrodnictwie (14%), wykonuje prace budowlane (12%) lub proste prace nie wymagające kwalifikacji, np. stróżowanie (8%). Handlem lub akwizycją zajmuje się 7% osób dodatkowo pracujących, natomiast 8% dorabia na pracach zleconych w swoim miejscu zatrudnienia.

Ograniczenie wydatków na niektóre cele jest stosowane przez wszystkich, niezależnie od statusu materialnego, choć w nieco mniejszym stopniu przez rodziny zamożniejsze niż ubogie.

Pozostałe sposoby radzenia sobie z kłopotami finansowymi zależą do wysokości dochodów. Rodziny, w których deklarowany dochód na osobę jest najniższy, częściej niż inne rezygnują całkowicie z wydatków na niektóre cele. One również najczęściej korzystają z pomocy różnego rodzaju instytucji zajmujących się działalnością charytatywną. Rzadko natomiast podejmują dodatkowe zajęcia zarobkowe.

Respondenci uzyskujący wysokie dochody - osoby z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej, inteligencji, prywatni przedsiębiorcy - przede wszystkim sięgają do oszczędności lub podejmują dodatkową pracę. Być może następuje tu swego rodzaju "sprężenie zwrotne" - osoby, które częściej podejmują pracę zarobkową mają wyższe dochody, dzięki czemu nie muszą ograniczać wydatków lub rezygnować z nich, mają natomiast większe szanse zgromadzenia oszczędności, do których mogą sięgać.

Z pomocy rodziny korzystają częściej niż przeciętnie ludzie młodzi (poniżej 24 roku życia) oraz uczniowie i studenci. Częściej niż inni pożyczają pieniądze osoby pomiędzy 25 a 34 rokiem życia, pracownicy umysłowi niższego szczebla, robotnicy niewykwalifikowani i pracownicy fizyczno-umysłowi.

Deklarowane przez respondentów ograniczanie wydatków lub rezygnacja z nich dotyczą przede wszystkim żywności i odzieży. Jemy artykuły tańsze, gorszej jakości, kupujemy mniej żywności, zaopatrujemy się w tańszych sklepach. Wiele osób rezygnuje z zakupów słodczy, owoców i artykułów luksusowych lub przeznacza je tylko dla dzieci. Zakupy odzieży są ograniczane do najniezbędniejszych rzeczy lub rezygnuje się z nich całkowicie. Całkowita rezygnacja dotyczy również często wypoczynku, turystyki, zabaw. Część respondentów rezygnuje z wydatków na cele kulturalne, m.in. na prasę, książki, kino, inni ograniczają lub rezygnują z inwestycji mieszkaniowych - remontów, zakupów sprzętu gospodarstwa domowego, mebli itp. (tab. 4).

Tabela 4

Na co Państwo przede wszystkim ograniczacie wydatki? Z jakich wydatków przede wszystkim Państwo rezygnujecie?	Odsetek wskazań	
	ograniczenia	rezygnacja
Żywność, droższa odzież	53	4
Odzież, obuwie	48	28
Kultura, oświata	11	40
Mieszkanie - urządzenie i utrzymanie	10	23
Wszystko; wszystko poza jedzeniem; wszystko poza koniecznymi opłatami	9	3
Nośniki energii, woda	6	2
Rozrywki, zabawy	5	15
Artykuły luksusowe, "ekstra wydatki" dla dzieci	3	3
Wypoczynek, rekreacja	3	18
Użytki - alkohol, papierosy	3	4
Wydatki na gospodarstwo rolne, własną firmę	3	6
Komunikacja (w tym własny samochód)	2	3
Ochrona zdrowia, higiena, kosmetyka	2	3
Inne	2	4
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić po trzy dziedziny.		

Dziedziny, w których ankietowani ograniczają swoje wydatki zależą od sytuacji materialnej rodziny. Osoby uzyskujące najniższe dochody częściej niż inni mniej wydają na żywność, odzież, częściej również wyrażają opinię, że "oszczędzają na wszystkim". Badani lepiej sytuowani ograniczają wydatki na cele kulturalne, rozrywkę, używki, koszty eksploatacji samochodu itp.

Postulaty dotyczące dochodów i świadczeń

Odpowiedź na pytanie: "Ile powinno obecnie wynosić najniższe wynagrodzenie?" może stanowić pewien wskaźnik postrzeganej przez respondentów granicy pomiędzy ubóstwem a dobrą sytuacją materialną. W świadomości społecznej określenie "najniższe wynagrodzenie" oznacza bowiem najczęściej kwotę, za którą można przeżyć miesiąc tak, aby starczyło pieniędzy na zaspokojenie wszystkich podstawowych potrzeb.

Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że punktem odniesienia przy określaniu tej kwoty jest dla badanych wysokość uzyskiwanych przez nich zarobków lub świadczeń w stosunku do potrzeb rodziny. Taką interpretację potwierdzają uzyskane dane.

Osoby uzyskujące obecnie najniższe dochody, mieszkańcy wsi, rolnicy, emeryci i renciści częściej niż inni postulują najniższe zarobki w granicach 3 mln zł. Propozycja, aby najniższe uposażenie było wyższe niż 4 mln zł wyrażają natomiast przede wszystkim respondenci uzyskujący najwyższe dochody. Podobnie kształtuje się postulowana wysokość emerytur. Prowadzi to do wniosku, że granica, od której sytuacja materialna jest postrzegana jako dobra obniża się wraz z malejącym poziomem dochodów respondenta. Innymi słowy, im mniej ktoś zarabia, tym mniejsza suma pieniędzy zaspokoiliby, jak sądzi, wszystkie potrzeby jego rodziny.

Istnieją wyraźne różnice międzyregionalne w wysokości postulowanego najniższego wynagrodzenia. Respondenci z regionu wschodniego częściej niż inni wymieniają kwotę niższą niż 2 mln zł, natomiast zdaniem mieszkańców regionu południowo-zachodniego powinna być ona wyższa niż 4 mln zł. Wiąże się to zapewne z zamożnością mieszkańców tych regionów - jak

wspomniano wcześniej region wschodni zamieszkuje najwięcej osób uzyskujących najniższe dochody, a respondenci najlepiej sytuowani rekrutują się przede wszystkim z regionu południowo-zachodniego.

Postulowane przez respondentów najniższe wynagrodzenia i emerytury znacznie różnią się od faktycznie uzyskiwanych. Najniższe wynagrodzenie powinno, jak wynika z wypowiedzi badanych, wynosić średnio 3 179 200 zł. W rzeczywistości od 1 października 1992 r. wynosi ono 1 350 000 zł brutto (1 080 000 zł netto)⁶. Równie duża dysproporcja zachodzi między realną a pożądaną wysokością emerytur. Od 1 grudnia 1992 r. najniższe świadczenie emerytalne wynosi 1 081 500 zł brutto (765 200 netto), natomiast według ankietowanych powinno wynosić 2 191 500 zł (średnia wartość). Przeciętne postulowane wartości najniższego wynagrodzenia i emerytury są zatem ponad dwukrotnie wyższe od rzeczywistych.

Odpowiadając na pytanie, ile powinien wynosić obecnie zasiłek dla bezrobotnych respondenci w większości (62%) postulowali jego wysokość w granicach 1 - 2 mln zł. Najczęściej taką kwotę wymieniali uczniowie i studenci. Osoby najstarsze (powyżej 65 roku życia) oraz respondenci dobrze oceniający kierunek rozwoju sytuacji w kraju częściej niż inni uznali, że zasiłek nie powinien przekraczać 1 mln zł. Za zasiłkiem dla bezrobotnych wyższym niż 2 mln zł opowiedzieli się głównie prywatni przedsiębiorcy, mieszkańcy największych miast, respondenci z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej oraz bezrobotni. Średnia postulowana wysokość zasiłku dla bezrobotnych - 1 517 100 zł w mniejszym stopniu niż pożądaną zarobki i emerytury różni się od faktycznie wypłacanego zasiłku, wynoszącego obecnie 1 113 000 zł brutto (962 000 zł netto).

⁶ Dane dotyczące aktualnej wysokości najniższego wynagrodzenia, emerytury i zasiłku dla bezrobotnych pochodzą z Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej.

*

*

*

Poglądy na temat poziomu życia nie uległy zmianie w ciągu bieżącego roku. Odsetek osób oceniających warunki swego gospodarstwa domowego jako złe utrzymuje się niemal na tym samym - wciąż wysokim - poziomie. Większość respondentów ocenia dochody swoich rodzin jako zbyt małe w stosunku do potrzeb, te ostatnie zaś rosną wraz ze wzrostem dochodów rodziny.

A N E K S

Tabela 1. Ile wynoszą miesięczne dochody na osobę w Pana(i) gospodarstwie domowym?

(%)

	Poniżej 500 tys.zł	500 tys. - 999 tys.	1000 tys. - 1499 tys.	1500 tys. - 1999 tys.	2000 tys. i powyżej	Liczba osób
Ogółem	7	32	29	15	17	1111
Płeć						
Mężczyźni	7	31	25	17	20	498
Kobiety	8	32	33	14	14	612
Wiek						
do 24 lat	8	33	32	16	11	91
25-34	8	37	29	9	18	175
35-44	10	39	22	13	16	277
45-54	8	29	25	18	21	178
55-64	5	27	29	16	21	182
65 lat i więcej	4	25	41	18	12	207
Miejsce zamieszkania						
Wieś	13	40	27	10	9	453
Miasto do 20 tys.	4	35	25	20	15	119
od 21 do 100 tys.	4	27	33	14	21	227
101-500 tys.	2	24	33	21	20	170
501 tys.i więcej mieszk.	3	18	27	21	31	141
Region						
Północny	8	28	25	19	21	129
Zachodni	3	33	33	18	13	123
Środkowozachodni	5	38	30	13	14	181
Środkowy	6	30	31	12	21	204
Wschodni	12	37	30	9	12	121
Południowo-wschodni	16	37	26	13	8	174
Południowo-zachodni	3	21	29	22	25	178
Wykształcenie						
Podstawowe	11	37	31	13	8	438
Zasadnicze zawodowe	8	40	27	14	11	278
Średnie	4	24	30	18	25	314
Wyższe	1	4	25	22	48	81
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	0	7	21	23	49	61
Prac.umysł.niż.szczebła	0	20	41	16	23	105
Pracownicy fiz.- umysł.	2	34	24	22	17	58
Robotnicy wykwalifikowani	4	44	25	17	10	100
Robotnicy niewykwalifik.	7	47	18	16	11	55
Rolnicy	23	36	22	9	10	87
Prywatni przedsiębiorcy	5	23	16	16	40	43
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	5	28	36	16	15	396
Uczniowie i studenci	0	25	31	19	25	16
Bezrobotni	14	52	25	6	3	95
Gospodynie domowe i inni	23	39	19	7	12	74
Ocena własnych war. mater.						
Złe	11	45	26	10	7	561
Średnie	4	21	34	20	20	439
Dobre	0	7	22	19	51	109
Czy wśród rodziny, znajomych są (byli) bezrobotni						
Tak	7	33	29	14	16	633
Nie	7	30	29	16	17	475
Ocena kier.rozw.syt.w kraju						
Dobry kierunek	5	24	29	20	22	254
Zły kierunek	8	36	29	15	13	600
Trudno powiedzieć	9	29	30	11	21	255

Tabela 2. Czy uważa Pan(i), że całkowite, łączne dochody w Pana(i) gospodarstwie domowym są w stosunku do potrzeb:

(%)

	za niskie	na miarę potrzeb	wyższe	Liczba osób
Ogółem	83	15	2	1132
Płeć				
Mężczyźni	81	17	2	506
Kobiety	85	13	2	625
Wiek				
do 24 lat	84	16	0	92
25-34	86	11	3	182
35-44	87	12	1	280
45-54	87	12	2	182
55-64	82	17	1	185
65 lat i więcej	76	22	2	209
Miejsce zamieszkania				
Wieś	88	11	1	464
Miasto do 20 tys.	89	11	1	122
od 21 do 100 tys.	82	17	2	229
101-500 tys.	79	19	2	174
501 tys. i więcej mieszk.	74	23	4	142
Region				
Północny	80	15	5	133
Zachodni	83	17	0	124
Środkowozachodni	86	14	1	185
Środkowy	87	11	1	206
Wschodni	83	16	1	121
Południowo-wschodni	84	14	3	182
Południowo-zachodni	78	20	2	180
Wykształcenie				
Podstawowe	87	12	1	449
Zasadnicze zawodowe	86	14	1	283
Średnie	79	18	3	317
Wyższe	75	20	5	83
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	74	19	6	62
Prac.umysł.niż.szczebła	79	19	2	104
Pracownicy fiz.- umysł.	84	16	0	58
Robotnicy wykwalifikowani	89	9	2	103
Robotnicy niewykwalifik.	93	7	0	55
Rolnicy	89	10	1	91
Prywatni przedsiębiorcy	68	30	2	44
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	80	19	2	398
Uczniowie i studenci	69	31	0	16
Bezrobotni	95	5	0	102
Gospodynie domowe i inni	90	6	4	78
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	95	5	0	82
500 tys. - 999 tys.	94	5	1	352
1000 tys. - 1499 tys.	85	15	0	319
1500 tys. - 1999 tys.	76	23	1	166
2000 tys. i powyżej	60	34	5	184
Ocena własnych war. mater.				
Złe	97	2	1	571
Średnie	77	22	1	446
Dobre	41	50	10	113
Czy wśród rodziny, znajomych są (byli) bezrobotni				
Tak	85	13	1	644
Nie	81	17	2	485
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	73	24	3	261
Zły kierunek	88	11	1	613
Trudno powiedzieć	82	16	2	256

Tabela 3. Jak postępuje się w Pana(i) gospodarstwie domowym, jeśli dochody są za niskie w stosunku do potrzeb lub jeśli zajdzie konieczność nagłych, nieplanowanych, dużych wydatków?

(%)

	Ograniczamy wydatki	Rezygnujemy z wydatków na niektóre cele	Sięgamy po oszczędności	Podajemy dodatkowe zajęcia zarobkowe	Zaciągamy pożyczki	Zwracamy się o pomoc do jakiejś instytucji	Otrzymujemy bezzwrotną pomoc od rodziny	Liczba osób
Ogółem	87	71	19	15	38	12	18	1140
Płeć								
Mężczyźni	86	68	21	17	35	7	15	510
Kobiety	88	74	17	13	40	15	20	629
Wiek								
do 24 lat	88	71	18	20	38	13	30	93
25-34	85	71	22	17	53	10	26	184
35-44	87	67	23	20	49	11	23	281
45-54	91	72	18	21	46	12	11	182
55-64	89	77	18	11	24	8	9	187
65 lat i więcej	84	73	11	2	16	16	13	211
Miejsce zamieszkania								
Wieś	88	70	17	9	36	10	13	467
Miasto do 20 tys.	82	70	21	19	28	12	22	124
od 21 do 100 tys.	90	72	19	18	40	13	19	231
101-500 tys.	86	73	20	21	45	16	25	175
501 tys. i więcej mieszk.	87	75	21	18	37	7	20	142
Region								
Północny	84	64	27	18	38	17	19	135
Zachodni	85	80	22	19	46	13	27	124
Środkowo-zachodni	94	79	22	19	42	13	19	186
Środkowy	86	67	18	12	24	14	12	207
Wschodni	89	72	18	17	44	6	15	123
Południowo-wschodni	94	80	11	12	40	10	18	182
Południowo-zachodni	77	60	17	10	36	9	18	182
Wykształcenie								
Podstawowe	88	74	14	6	33	15	13	451
Zasadnicze zawodowe	86	69	16	18	39	14	18	285
Średnie	88	71	24	20	44	7	25	320
Wyższe	86	67	37	31	37	4	18	84
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	84	60	37	38	46	2	21	63
Prac.umysł.niż.szczębla	90	71	28	24	60	0	23	105
Pracownicy fiz.- umysł.	78	71	16	12	53	9	24	58
Robotnicy wykwalifikowani	86	71	16	17	41	11	21	103
Robotnicy niewykwalifik.	89	68	14	14	55	9	13	56
Rolnicy	88	67	23	9	45	7	8	92
Prywatni przedsiębiorcy	93	55	27	18	45	0	18	44
Bierni zawodowo								
Renciści i emeryci	88	76	14	7	19	14	12	402
Uczniowie i studenci	94	69	25	31	31	0	50	16
Bezrobotni	87	77	21	22	47	30	25	102
Gospodynie domowe i inni	87	74	15	14	41	19	27	78
Dochody na jedną osobę								
Poniżej 500 tys.zł	96	80	13	16	48	24	15	82
500 tys. - 999 tys.	90	77	12	14	40	19	24	354
1000 tys. - 1499 tys.	88	72	20	12	38	10	16	323
1500 tys. - 1999 tys.	81	69	22	15	35	4	14	167
2000 tys. i powyżej	82	56	32	23	35	2	17	185
Ocena własnych war. mater.								
Złe	91	78	13	15	42	20	19	574
Średnie	88	69	24	14	35	4	16	450
Dobre	67	50	32	19	30	4	19	114
Czy wśród rodziny, znajomych są (byli) bezrobotni								
Tak	87	73	21	19	41	13	19	647
Nie	87	69	16	10	33	10	17	490
Ocena kier.rozw.syt.w kraju								
Dobry kierunek	85	66	24	18	34	11	21	262
Zły kierunek	87	74	18	14	42	13	17	616
Trudno powiedzieć	88	72	16	14	32	10	17	260